

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

**Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін імені
О.М.Лазаревського**

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри

Острячко А.М.

(підпис) (прізвище та ініціали)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

(назва навчальної дисципліни)

Освітня програма 031 Релігієзнавство

2022–2023 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум імені Т.Г.Шевченка»

Протокол №1 від «31» серпня 2022 р.

Розробники: Рахно Олександр Якович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка.

Мова навчання – українська.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Історія України» є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми 031 «Релігієзнавство». Вона охоплює коло теоретичних і практичних проблем історії українських земель від найдавніших часів до сьогодення в контексті світової історії. Вивчення дисципліни сприяє процесу формування у студентів історичного мислення, уміння аналізувати й узагальнювати історичні події та явища, визначати їх суть, причинно-наслідкові зв'язки між ними, виділяти основне, об'єктивне і суб'єктивне, самостійно оцінювати і інтерпретувати історичний процес, робити правильні висновки з метою успішної розбудови своєї національної держави, усвідомлювати її роль і місце у світовій історії.

Метою навчальної дисципліни «Історія України» є створення цілісного уявлення про соціально-економічний, політичний та культурний розвиток українських земель; формування у студентів компетентностей творчого осмислення історичного минулого українського народу в контексті світової історії та практики державотворення в сучасній українській державі; набуття студентами наукового бачення суспільних явищ, подій, тенденцій минулого та сучасного; застосовувати набуті знання з історії України при викладанні курсу у закладах середньої освіти, для орієнтації в громадсько-політичному житті та оцінки суспільних явищ і подій; виховання у студентської молоді патріотизму, активної громадської позиції.

Завдання: розвиток навичок наукового аналізу, спрямованих на забезпечення самостійного осмислення закономірностей історичного процесу; оволодіння практичними навичками роботи з історичними джерелами і науковою літературою; вироблення уміння правильно оформляти методологічний і технічний інструментарій наукових досліджень; пробудження і розвиток інтересу до України, виховання любові та поваги до її культури, звичаїв, традицій, історичного минулого; вироблення наукового бачення суспільних явищ, подій, тенденцій минулого та сучасного; формування умінь критично аналізувати отриману з різних джерел інформацію, самостійно трактувати її, застосовувати набуті знання з історії для орієнтації в громадсько-політичному житті та оцінки суспільних явищ і подій; виховання національної і громадської свідомості, формування толерантного, неупередженого ставлення до інших народів, утвердження ідеалів гуманізму.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія українського народу та інших етносів від найдавніших часів до сьогодення, які мешкали на території сучасної України, події, які розгорталися на українських землях у різні епохи, соціально-економічні, політичні та культурні процеси.

Програма навчальної дисципліни складається з трьох змістових модулів:

1. Стародавня, середньовічна і ранньомодерна історія України (до кінця XVIII ст.
2. Українські землі у XIX – 30-х рр. XX ст.
3. Україна в роки Другої світової війни та післявоєнний період. Незалежна Україна.

Обсяг дисципліни

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	3	–
Кількість годин:	90	
- лекції	16	
- практичні / семінарські	12	
- лабораторні		
- індивідуальні завдання		
- самостійна робота студента	62	

Статус навчальної дисципліни: нормативна (обов'язкова)

Передумови для вивчення дисципліни Навчальна дисципліна «Історія України» пов'язана з наступними дисциплінами: шкільні курси «Всесвітня історія», «Історія України».

Очікувані результати навчання і спеціальні (фахові, предметні) компетентності, що формуються в процесі вивчення дисципліни «Історія України»:

Загальні компетентності

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

ЗК 4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 5. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

Програмні результати навчання

РН 10. Аналізувати місце релігієзнавства в системі гуманітарного знання та суспільну роль релігієзнавця

Програма та структура навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

СТАРОДАВНЯ, СЕРЕДНЬОВІЧНА І РАННЬОМОДЕРНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Тема 1. Вступ. Стародавня доба.

Київська Русь і Галицько-Волинська держава

Предмет і завдання курсу «Історія України». Місце курсу в системі європейської і світової історії. Наукова основа періодизації історії України. Основні джерела та література з історії України, методи роботи над ними під час вивчення курсу. Дослов'янські поселення на території України. Кіммерійці, скіфи, сармати. Трипільська культура. Античні міста-колонії в Північному Причорномор'ї. Розселення слов'янських племен – предків українців. Виникнення перших державних утворень у Середньому Подніпров'ї. Господарське життя. Заснування і розвиток Києва та інших міст.

Утворення Київської Русі, її державний устрій. Держава за часів Олега, Ольги, Ігоря, Святослава. Володимир Великий. Хрещення Русі 988 р. Піднесення Давньоруської держави за Ярослава Мудрого. Політична роздробленість: причини, характер, наслідки. Боротьба проти монголо-татарської навали. Галицько-Волинська держава – спадкоємиця Київської Русі. Історичне значення Київської Русі і Галицько-Волинської держави.

Тема 2. Українські землі під владою Великого князівства Литовського (друга половина XIV– перша половина XVI ст.) та Польщі (Речі Посполитої) (друга половина XVI – перша половина XVII ст.) та інших держав

Встановлення влади литовських князів на Волині, Чернігово-Сіверщині, Поділлі, Київщині та Переяславщині. Політика великих литовських князів в українських землях. Кревська унія. Соціальний устрій та господарське життя в Україні (XIV–XVI ст.). остаточне захоплення Польщею галичини та Молдавією Буковини. Закарпаття у складі Угорщини. Соціальний устрій та господарське життя в Україні в другій половині XIV–XVI ст. Кревська унія 1385 р. Люблінська унія 1569 р. Українські землі під владою Речі Посполитої. Брестська церковна унія 1596 р.

Виникнення українського козацтва. Козацтво у другій половині XVI ст. Боротьба з іноземними загарбниками. Д.Вишневецький. І.Підкова. С.Кішка. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний. Козацько-селянські повстання кінця XVI – початку XVII ст.

Тема 3. Українська національна революція (1648–1676 рр.)

Передумови, причини, характер, рушійні сили і періоди Української національної революції. Початок національно-визвольної боротьби українського народу під проводом Б.Хмельницького, її основні етапи. Утворення української козацької держави – Гетьманщини, її внутрішня та зовнішня політика. Становище

в Гетьманщині після смерті Б. Хмельницького. Основні напрямки державної політики І.Виговського. Гадяцький договір 1658 р. Гетьманство Ю.Хмельницького. Порушення територіальної цілісності України. Андрусівське перемир'я 1667 р. Внутрішня та зовнішня політика гетьмана П.Дорошенка (1665-1676 р.). Бахчисарайський мирний договір 1681 р. «Вічний мир» 1686 р.

Тема 4. Українські землі наприкінці XVII–XVIII ст.: обмеження та ліквідація української державності

Українська держава в роки гетьманування Івана Мазепи. Пилип Орлик та його Конституція. Посилення гніту царизму та наступ на політичну автономію України за правління Петра I. Боротьба козацької старшини (П.Полуботок, Д.Апостол, К.Розумовський) за відновлення державних прав України. Посилення антиукраїнської політики уряду Катерини II. Скасування російським урядом військового та адміністративного устрою в Лівобережній Україні. Ліквідація Запорозької Січі. П.Калнишевський. Приєднання до Росії Причорномор'я, Криму і Правобережної України. Історичне значення козацької держави – Гетьманщини.

Змістовий модуль 2

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У XIX – 30-х рр. XX ст.

Тема 5. Українські землі у складі Російської та Австро-Угорської імперій (XIX – початок XX ст.)

Політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Російської імперії. Селянська реформа 1861 р., її основні законодавчі акти. Особливості скасування кріпацтва в Україні. Проведення в Україні судової, земської, міської, військової, шкільної, фінансової, цензурної реформ у Наддніпрянській Україні. Національне відродження та суспільно-політичні рухи в Україні у XIX – на початку XX ст.: декабристський рух, Кирило-Мефодіївське братство, українські громади, народницький, земський конституційний рухи.

Політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Австрійської (Австро-Угорської) імперії. Суспільно-політичні рухи в Західній Україні: «Руська трійця», Наукове товариство ім. Т.Г.Шевченка. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях під час революції 1848–1849 рр. «Москвофіли». «Народовці». «Радикали». Виникнення політичних партій. Українські землі в роки Першої російської революції 1905–1907 рр. та Першої світової війни (1914–1918 рр.).

Тема 6. Українська революція 1917–1921 рр.

Територія й населення України напередодні 1917 р. Лютнева революція в Росії та її вплив на Україну. Утворення та діяльність Української Центральної Ради. Повалення Тимчасового уряду і прихід до влади в Росії більшовиків. Мирний договір у Брест-Литовську. Внутрішня та зовнішня політика Української Держави гетьмана П. Скоропадського. Внутрішня та зовнішня політика Директорії УНР. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях (ЗУНР).

Причини поразки та уроки Українських визвольних змагань 1917–1921 рр. утвердження радянської влади в Україні.

Тема 7. Україна в 20–30-х рр.

Політичне і соціально-економічне становище України після завершення революції та громадянської війни. Причини і масштаби голоду 1921–1923 рр. відбудова народного господарства на засадах НЕПу. УСРР у складі СРСР, обмеження суверенітету. Політика коренізації та її вплив на розвиток національних меншин. Сталінська модернізація. Особливості індустріалізації в Україні. Колективізація сільського господарства. Голодомор 1932–1933 рр. Політичні репресії в Україні, утвердження сталінського тоталітарного режиму. Політичне і соціально-економічне становище українських земель у складі Польщі, Румунії та Чехословаччини.

Змістовий модуль 3 **УКРАЇНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939–1945)** **ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД** **НЕЗАЛЕЖНА Україна**

Тема 8. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.)

Українські землі в європейській політиці напередодні та на початку Другої світової війни. Проголошення автономії Карпатської України. Початок Другої світової війни. Вхід Західної України, Бессарабії та Північної Буковини до складу СРСР і УРСР. Початок німецько-радянської війни. окупація України гітлерівськими загарбниками та їх сателітами. Окупаційний режим та Рух Опору. Битва за визволення України. Наслідки Другої світової війни для України.

Тема 9. Українська РСР в другій половині 40-х першій половині 80-х рр. ХХ ст.

Україна в період повоєнної відбудови. Радянізація західних областей України. Операції «Вісла» та «Захід». УРСР в умовах десталінізації. П.Шелест. В.Щербицький. Соціально-економічний розвиток України в 60-80-х рр. Наростання кризових явищ. Суспільно-політичне і духовне життя. Дисидентський рух в Україні.

Тема 10. Відновлення незалежності України. Становлення України як незалежної держави

Україна і політика перебудови в СРСР. Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р.. Проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Розбудова незалежної, суверенної Української держави. Прийняття Конституції 1996 р. Президентські вибори 2004 р. «Помаранчева революція». «Революція гідності»: суть і наслідки. Духовне життя суспільства. Зовнішня політика України.

Структура навчальної дисципліни

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Модуль I. Стародавня, середньовічна і ранньомодерна історія України					
1.	Вступ. Стародавня доба. Київська Русь. Галицько-Волинська держава	9	2	2	5
2.	Українські землі під владою Литви, Польщі та інших держав	9		2	7
3.	Українська національна революція (1648–1676)	9	2		7
4.	Українські землі наприкінці XVII–XVIII ст.	9	2	2	5
Модуль II. Українські землі у XIX – 30-х рр. XX ст.					
5.	Українські землі у складі Російської та Австро-Угорської імперій.	9	2	2	5
6.	Українська революція (1917–1921 рр.)	9	2		7
7.	Україна в 20-30-х рр.	9		2	7
Модуль III. Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945) та післявоєнний період. Незалежна Україна.					
8.	Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.)	9	2		7
9.	Українська РСР у другій половині 40-х – першій половині 80-х рр.	9	2	2	5
10.	Відновлення незалежності України. Становлення України як незалежної держави	9	2		7
Разом за курс		90	16	12	62

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Політична роздробленість Давньоруської держави	2
2	Українські землі у складі іноземних держав (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)	2
3	Україна наприкінці XVII–XVIII ст.	2
4	Українські землі під владою Австро-Угорської імперії (XIX – початок XX ст.).	2
5	Україна в 20–30-х рр.	2
6	Становлення незалежної України	2
Усього годин практичних занять		12

Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Боротьба Князівств Південно-Західної Русі проти монголо-татарської навали. Культура Київської Русі. «Руська Правда». + підготовка до семінарського заняття.	6
2	Литовські статuti 1529, 1566 та 1588 рр. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Речі Посполитої. + підготовка до семінарського заняття.	6
3	Виникнення українського козацтва. Запорозька Січ – державно-політичне утворення українського народу. Боротьба українського козацтва з іноземними загарбниками.	8
4	Політичні події в Україні у другій половині XVII ст. Ліквідація Гетьманщини. Культура України в другій половині XVII–XVIII ст. + підготовка до семінарського заняття.	6
5	Культура України XIX – початку XX ст. + підготовка до семінарського заняття.	6
6	Україна у другій половині 1919 р. Польсько-радянська війна 1920 р. Перший та Другий зимові походи армії УНР. Культура і духовне життя в Україні 1917 – 1920 рр.	6
7	Українські землі в роки революції 1905–1907 рр. Культура і духовне життя в роки непу + підготовка до семінарського заняття.	6
8	Рух Опору та його течії в Україні. «Акт проголошення відновлення Української держави» 30 червня 1941 р. Створення української повстанської армії.	6
9	Особливості повоєнної відбудови. Голод 1946–1947 рр. + підготовка до семінарського заняття.	6
10	Економічні проблеми незалежної України. Зовнішня політика незалежної України.	6
Усього годин на самостійну роботу		62

Теми індивідуальних навчально-дослідницьких завдань

1. Поява, розвиток та історичне значення міст-держав Північного Причорномор'я.
2. Проаналізуйте теорії походження, розселення та заняття східних слов'ян.
3. Порівняйте зовнішню політику князів Святослава і Володимира.
4. Змалюйте історичний портрет Ярослава Мудрого.
5. Напишіть історичний портрет князя Данила Галицького.
6. Охарактеризуйте Люблінську унію 1569 р. та її наслідки для українського народу.

7. Охарактеризуйте Брестську церковну унію 1596 р. та її наслідки для українського народу.
8. Історичний портрет Богдана Хмельницького.
9. Змалюйте історичний портрет І.Мазепи.
10. Здійсніть порівняльний аналіз діяльності І.Мазепи та С.Палія.
11. Охарактеризуйте суть Валуєвського циркуляра 1863 р. та Емського указу 1876 р.
12. М.Міхновський – історичний портрет.

Питання до підсумкового контролю знань (екзамен)

1. Періодизація історії України.
2. Основні джерела та література з історії України.
3. Періодизація історії первісного суспільства.
4. Початки людської цивілізації на землях України.
5. Кіммерійці, скіфи, сармати.
6. Античні міста-держави Північного Причорномор'я.
7. «Повість временних літ».
8. Розселення східних слов'ян у межах сучасної України.
9. Заняття східних слов'ян.
10. Культура та вірування східних слов'ян.
11. Формування української народності.
12. Проблема утворення українського народу в історичній літературі.
13. Запровадження християнства на Русі.
14. Київська Русь за Аскольда, Олега, Ігоря, Ольги та Святослава.
15. Київська держава часів Володимира Святославовича.
16. Київська держава часів Ярослава Мудрого.
17. «Повчання дітям» Володимира Мономаха.
18. Політична роздробленість Київської Русі.
19. «Слово о полку Ігоревім».
20. Культура Київської Русі та Галицько-Волинської держави.
21. Завоювання Київської Русі монголо-татарами.
22. Історичне значення Київської Русі.
23. Галицько-Волинська держава за Данила Романовича.
24. Культура Галицько-Волинської держави.
25. Загарбання земель України іноземними державами (XIII–XIV ст.)
26. Люблінська унія. Приєднання українських земель до Польського королівства.
27. Виникнення українського козацтва.
28. Северин Наливайко (1562–1596).
29. Петро Могила (1596–1647).
30. Українська національна революція (1648–1657).
31. Богдан (Зиновій) Хмельницький (1595–1657)
32. Переяславська рада 1654 р.
33. Гетьманування Петра Дорошенка (1627–1698).
34. Культура України в XVI–XVII ст.
35. Адміністративно-територіальний устрій України у другій половині XVII ст.

36. Іван Мазепа (1639–1708).
37. Україна в першій половині XVIII ст.
38. Соціально-економічний та політичний розвиток України у другій половині XVIII ст.
39. Запорізька Січ у XVIII ст.
40. Літопис Гадяцького полковника Григорія Грабянки.
41. Літопис Самовидця.
42. Літопис Самійла Величка
43. Гетьман Кирило Розумовський (1728–1803).
44. Україна в першій половині XIX ст.
45. Кирило-Мефодіївське братство.
46. Економічний та політичний розвиток України у другій половині XIX ст.
47. Культура України в XIX ст.
48. Українські землі на початку XX ст.
49. Українські землі в роки Першої світової війни (1914–1918).
50. Українська революція 1917–1818 рр.
51. Українська Центральна Рада.
52. Універсали Української Центральної Ради.
53. Українська Держава гетьмана П. Скоропадського.
54. Західноукраїнська Народна Республіка.
55. Директорія УНР.
56. Радянсько-польська війна 1920 р.
57. Україна і Союзний договір 1922 р.
58. УРСР в період нової економічної політики.
59. Політика українізації. Національний комунізм.
60. Утвердження сталінського тоталітарного режиму.
61. Індустріалізація України в 30-ті рр. XX ст.
62. Колективізація сільського господарства в Україні.
63. Голодомор в Україні в 1932–1933 рр. та його наслідки.
64. Радянсько-німецькі договори 1939 р. і доля західноукраїнських земель.
65. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945).
66. Україна у повоєнні роки (1945–1955).
67. Рух Опору на українських землях (1941–1944).
68. Грошова реформа 1947 р.
69. Україна в умовах десталінізації (1956–1964)
70. Дисидентський рух в Україні.
71. Україна в період загострення кризи радянської системи.
72. Розпад Радянського Союзу і проголошення незалежності України.
73. Україна в умовах незалежності.
74. Революційні рухи в Україні на початку XXI ст.
75. «Памаранчева революція».
76. «Революція гідності». Початок агресії Російської Федерації.
77. Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 р.

Форми та методи навчання

При проведенні навчальних занять (лекцій і семінарів) застосовуються наступні методи: лекція, бесіда, пояснення, ілюстрування, проблемний виклад матеріалу, підготовка доповідей, рефератів та презентацій, інтерактивні методи навчання.

Засоби діагностики результатів навчання:

виступи на практичних заняттях,
підготовка та захист рефератів, есе, презентацій,
контрольна робота,
екзамен.

Форми контролю навчальних досягнень:

усне опитування,
творчі роботи, презентації,
колоквіум,
контрольна робота (тести),
консультування,
екзамен.

Розподіл балів за темами

Поточне тестування та самостійна робота											Підсумковий тест (екзамен)	Сума	
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				Змістовий модуль 3				25	100	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11			T12
6	7	6	7	6	7	6	6	6	6	6			6

Методичне забезпечення

1. Панченко В.І. Практикум з історії України: навчально-методичний посібник для студентів неісторичних спеціальностей. Чернігів, 2014. 367 с.
2. Навчальна програма дисципліни.
3. Робоча навчальна програма дисципліни.
4. Методичні матеріали до семінарських занять.
5. Матеріали до лекційних занять.
6. Теми і завдання для самостійного опрацювання.
7. Історичні карти, схеми, мультимедійний проектор.
8. Завдання для поточного контролю знань.
9. Питання до екзамену.
10. Екзаменаційні білети.

Рекомендовані джерела інформації

Основна література:

1. Алексєєв Ю.М. Історія України: навчальний посібник для вузів. К., 2004. 256 с.
2. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. К., 2016. 656 с.
3. Литвин В. Історія України: підручник / відп. ред.. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка, 2013. 991 с.

4. Литвин В.М. Історія України (у 3-х томах). К.: Альтернативи, 2005.
5. Історія України: Хрестоматія / Упоряд. В.М. Литвин. К. : Наук. думка, 2013. 1056 с.
6. Котова Н. Історія України: навчальний посібник. Харків: Одиссей, 2005. 413 с.
7. Новітня історія України (1900–2000): Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.П.Дрожжин та ін.. К.: Вища школа, 2000. 663 с.
8. Підкова І., Шуст Р. Довідник з історії України. Ч. 1-3. К.: Генеза, 1999.
9. Політична історія України. У 6-ти т. К., 2002–2004.
10. Гупан Н.М., Пометун О.І. Історія України. К.: Освіта. 2012. 336 с.
11. Політична історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.І.Танцюри. К., 2001. 488 с.
12. Рибалка І.К.Історія України. Ч.1-2. К., 1995, 1997.
13. Калініченко В.В., Рибалка І.К., Історія України. Частина III: 1917-2003 рр.:
14. Підручник для історичних факультетів вищих навчальних закладів. Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2004.
15. Михальчук П. А. Історія України. Курс лекцій. Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. Тернопіль: Астон, 2003. 272 с.
16. Михальчук П.А. Історія України, Термінологічний і хронологічний довідник. Вид 2-ге, доп. і перероб. Тернопіль: «Підручники і посібники», 2006. 192 с.
17. Україна крізь віки. В. 15-ти томах. К.: Альтернативи, 1998–2001.
18. Україна в ХХ ст.: зб. документів і матеріалів (1900–1939). Упор. А.Г.Слюсаренко, А.О.Буравченков, М.І.Миронець та ін. К., 2000. 448 с.

Допоміжна література:

1. Залізник Л. Нариси стародавньої історії України. К., 1994.
2. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. К.:Альтернативи, 1998. 336 с.
3. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. К., 1984.
4. Толочко П.П. Киевская Русь. К., 1997.
5. Боплан де Гійом Левассер. Опис України. Львів, 1990.
6. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. К., 1994
7. Русина О.В. Україна під татарами і Литвою. К., 1998. 320 с.
8. Яворницький Д.І.Історія запорізьких козаків: У 3 т. К., 1990–1991.
9. Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. Львів, 1990.
10. Літопис Самовидця. К., 1971.
11. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція XVII ст. (1648–1676). К., 1999. 325 с.
- 12.Гетьмани України: Історичні портрети. К., 1991.
- 13.Коваленко О. Павло Полуботок – політик і людина. Чернігів, 1996.
14. Павленко С. Іван Мазепа. К.:Альтернативи, 2003. 416 с.
15. Никифорак М.В. Буковина в державно-правовій системі Австрії (1774–1918 рр.). Чернівці: Рута, 2004. 383 с.
16. Волковинський В.М.Бойові дії на на українських землях в роки Першої світової війни // Український історичний журнал. 2004. №4. С. 38–55.
17. Литвин В. Україна: доба війн і революцій (1914 – 1920). К., 2003. 488 с.
18. Сарбей В.Г. Національне відродження України. Т.9. К., 1999. 336 с.

19. Верстюк В. Українська Центральна Рада: Навч. посібник. К.:Заповіт, 1997. 344 с.
20. Кравчук М. Українські Січові Стрільці. Івано-Франківськ. 1998.
21. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів. 1995.
22. Реєнт О. Павло Скоропадський. К.:Альтернативи. 2003. 304 с.
23. Рубльов О.С., Реєнт О.П.Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. / Україна крізь віки. Т.10. К.:Альтернативи,1999. 320 с.
24. Солдатенко В.Ф. Українська революція. Історичний нарис. К.:Либідь, 1999. 976 с.
25. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У 2-х т. К., 1996–1997.
26. Вегеш М. Карпатська Україна (1938–1939). Ужгород, 1993.
27. Кульчицький С.В. Україна між двома війнами (1921–1939) / Україна крізь віки. Т. 11. К., 1999. 335 с.
28. Шаповал Ю. Україна 20-50 років: сторінки неписаної історії. К., 1993.
29. Воєнні конфлікти другої половини ХХ століття. К., 2004. 100 с.
30. Коваль М. В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939 – 1945 рр.) / Україна крізь віки. Т.12. К., 1999. 335 с.
31. Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні. Париж; Нью-Йорк; Львів. 1993.
32. Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(б) у 1940 – 1942 рр. К., 2004. 598 с.
33. Трубайчук А. Друга світова війна. К., 1995.
34. Голод в Україні 1946–1947 рр. Документи і матеріали. Нью-Йорк, 1996.
35. Медведєв Р.О. М.Хрущов: Політична біографія. К., 1992.
36. Шелест П. Да не судимы будете. Дневниковые записи, воспоминания члена Политбюро ЦК КПСС. М., 1995.
37. Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х рр. К., 1998. 720 с.
38. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року. К., 1991.
39. Декларація про державний суверенітет України. К., 1990.
40. Конституція України. К., 1996.
41. Литвин В.М. Україна на межі тисячоліть (1991–2000 рр.) / Україна крізь віки. Т.14. К., 2000. 306 с.
42. Терещенко Ю. Україна і європейський світ. К., 1996.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

<http://www.cossackdom.com>

<http://historydoc.edu.ru>

<http://www.history.org.ua>

<http://www.hrono.ru/>

<http://litopys.org.ua>

<http://www.myslenedrevo.com.ua>

<http://starbel.narod.ru>

<http://www.vostlit.info>

<http://ukrhyst.at.ua>

<http://uahistory.info/>

Електронні видання - Український інститут національної пам'яті

:<https://uinp.gov.ua/elektronni-vydannya>

2. Грицак Я. Нариси з історії України формування

<http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>

3. Кудряченко А.І., Калінічева Г.І., Костиця А.А. Політична історія України. К., 2006. <http://ivinas.gov.ua/images/Polit-History.pdf>

4. Історія Криму першої половини ХХ ст. Нариси. <https://www.aup.com.ua/istoriya-krimu-pershoi-polovini-khkh-st-na/>

5. Історія України ХХ ст. в архівних документах: <https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/20-4.pdf>

6. Сіверянський літопис. Архів номерів. <http://www.siver-litopis.cn.ua/arch.htm>